

Salastatud TaDaa! festival Lasnamäel

4. juulil algava tänavakunste festivali programmis on neli kontsertetendust, mis toimuvad Lasnamäe salajastes paikades. Etenduspaigad tehakse teatavaks pärast üritustele registreerumist, mis algas eile. **EPL**



RAM-i ja Metsatõlli kontsert Veljo Tormise mälestuseks

8. augusti õhtul kogunevad Viljandi laululaval helilooja Veljo Tormise 90. sünniaastapäeva tähistama Eesti rahvusmeeskoor, Tormis Quartet, Metsatõll

ja mitu regilaulude eeslauljat. Kontserdi keskmes on Tormise heliteosed ja regilaulud. Kokku tuli 1. juulil viljandifolk.ee lehel müüki 800 pääset. **EPL**

Ajaloolane Marek Tamm: poliitikutele polegi vaja monumente püstitada

Konstantin Pätsi monumendi kavand on taas tõstatanud suure poleemika monumentide sümbolsete ja esteetiliste väärtuste üle.

INTERVJU
Indrek Tark
reporter



Tallinna ülikooli kultuuriajaloo professor Marek Tamm on monumentide ja Eesti mäletamiskultuuri teemal avaldanud artiklikogumiku „Monumentaalne ajalugu“. Tema osalusel valmis ka Tallinna Eesti ajaloomuuseumi punamonumentide väljapaneku kataloogi „Võim ja monument“ sissejuhataja osa.

■ **Eesti keeles on monumendi kohta kasutusel veel kaks sõna: ausammas ja mälestusmärk. Mida need sõna monumentide kohta ütlevad? Kas ausambast võib saada ka mälestusmärk ja vastupidi? Miks nii?** Need kaks sõna võtavad kokku monumendi kaks peamist tähendust: laias laastus püstitatakse neid kas võitude tähistamiseks – ausammas – või kaotuste leinamiseks – mälestusmärk. Harilikult nende kahe monumenditüübi vahel ülekannet ei toimu, kuigi teoreetiliselt pole see võimatu ja leiab näiteid monumentidest, kus leinamotiiv põimub kangelasemotiiviga. Näiteks esimese maailmasõja ohvritele pühendatud tundmatu sõduri hauamonument.

Monumentide puhul on oluline silmas pidada, et neid ei püstitata mitte surnutele, vaid elavatele. Mastaapsemad monumentid on harilikult avaliku ajaloo poliitika töövahendid, millega püütakse põlistada seda, kuidas valitsev režiim ennast

parasjagu mäletab ja mõistab. See tähendab, et iga režiimimuutus või -nihe mängib monumentide tähendusi ümber ja muudab nad n-ö elavateks objektideks.

■ **Millised ajajärgud seostuvad Eestis monumentide püstitamise ja nende kõrvaldamisega? Kas ristsõdadeaegse koloniseerimisega kaasnenud hiitamete jm hävitamine võib ka mõnes mõttes monumentide hävitamise alla kuuluda?** Monumentide püstitamist ja nende kõrvaldamist on paslik käsitleda laiemas avaliku ruumi ümberkorraldamise võtmes, mis on omane igale ühiskonnale. Kui tegemist on võõra võimu sammudega, siis nimetatakse seda erialakeeles teinekord ruumi või maastiku koloniseerimiseks, olgu selleks pühapaikade hävitamine, tänavate ja väljakute ümbernimetamine või monumentide püstitamine.

Kuna Eesti ajalugu on olnud pikalt ja pidevalt võõrvõimude kujundada, siis ei ole üllatuslik, et meie mälumaastik on mitu korda üle ja ümber kirjutatud, moodustades omalaadi hiiglasliku palimpsesti. Võib isegi üldistada, et meie senine ajalooline kogemus on õpetanud, et on vähe midagi hapramat ja ajutisemat kui järjekordne monument.

■ **Millised lained on Eestis monumentide mahavõtu ja püstitamise üle käinud ning mis neid iseloomustab?** Need lained kattuvad üldjoontes poliitiliste režiimimuutustega, ent ulatuslikumad monumendivahetused jäävad siiski läinud sajandisse. Esmalt koristas noor Eesti vabariik mõned tsaariaegsed monumentid ja kattis maa vabadussõja sammastega, mida kerkis ligemale 150.

Nõukogude esimene okupatsioon suutis neist hävitada või lõhkuda ligi 90, sellele järgnenud Saksa okupatsiooni ajal taastati neist omakorda umbes 40.

Kõige suurem monumentide kõrvaldamise laine pääses valla pärast uut Nõukogude okupatsiooni 1944. aastal, mil võeti maha kõik eelmise režiimi sobimatud monumentid. Julgemate inimeste osalusel suudeti päästa üksnes kaheksa ja rikutuna 13 vabadussõja mälestusmärki. Uus võim ei piirdunud mõistagi ainult vanade monumentide eemaldamisega, vaid püstitas ridamisi uusi, eeskätt nn suure isamaasõja ja kommunistlike kangelasemälestusmärki. Nüüd on valik neist vaatamiseks ajaloomuuseumis Maarjamäel.

Eesti vabariigi taastamine tõi kaasa viimase suurema monumendilaine, mis rullus lahti kahes osas: vaenulike monumentide kõrvaldamine ning „enda“ monumentide ennistamine ja ehitamine. Uuesti sai püsti üle 100 vabadussõja monumendi ja veel mõned uued sambad.

■ **Päris huvitav, et Eestis on mälestusmärkidesse puutumas astunud uude peatükki. Enam ei tekita probleeme mitte mälestusmärkide eemaldamine, vaid uute mälestusmärkide püstitamine. Kuidas juhtub nii, et Konstantin Pätsi mälestusmärgiga püütakse maksu mis maksab rajada**



Marek Tamm

RAAMATUD

„Monumendid ja võim“

Autorid: Marek Tamm, Jaak Valge, Rita Valge
Koostaja: Inge Laurik-Teder
■ Eesti Ajaloomuuseum 2020



„Monumentaalne ajalugu“

Autor Marek Tamm
■ Loomingu Raamatukogu, nr 28-30/2012, 208 lk
■ Raamat on tasuta alla laaditav aadressil digiraamat.ee.



Konstantin Pätsi monumendi ideekonkursi võitis Toivo Tammiku ja Vergo Verniku kavand. Monument püstitatakse Estonia teatri taha.
Pressimaterjal



USA rassismivastastel meeleavaldustel rünnati palju monumente. Washington D.C-s pjedestaalilt maha tõugatud Albert Pike'i kuju oli linna viimane orjapidamiste õiguse eest võidelnud konföderatsiooni jõudude mälestusmärk.

Foto: Capital Pictures / Skanpux



EESTI EKSPRESS

Värskes Eesti Ekspressis

Terviseameti juhi Merike Jürilo vallandamise tagamaad

Telli: tel 680 4444 või www.lehed.ee/ekspress